

МІЖЕТНІЧНІ ВІДНОСИНИ НА ЗАКАРПАТТІ: ПОБУДОВА ЕТНОСОЦІОНІЧНОЇ МОДЕЛІ

Михайло ЗАН, кандидат історичних наук доцент кафедри політології
факультету суспільних наук Ужгородського національного університету,
ДК 94(477)

У статті аналізуються проблеми міжетнічних відносин на Закарпатті. Дослідження ілюструє результати прикладного застосування етносоціонічної теорії. Автор вказує на відмінність цих результатів від попередніх студій. Акцентується увага на особливому потенціалі етносоціоніки в побудові моделей міжетнічних відносин регіонального, національного та глобального масштабів.

Ключові слова: етносоціоніка, соціотип, інформаційний метаболізм, етнос, міжетнічні відносини, Закарпаття.

В статье анализируются проблемы межэтнических отношений в Закарпатье. Исследование иллюстрирует результаты практического применения этносоционической теории. Автор указывает на отличие данных результатов от предшествовавших исследований. Акцентируется внимание на особом потенциале этносоционики в построении моделей межэтнических отношений регионального, национального и глобального масштабов.

Ключевые слова: этносоционика, социотип, информационный метаболізм, этнос, межэтнические отношения, Закарпатье.

This article touches the problems of interethnic relations in Transcarpathia. The investigation illustrates the results of practical usage of ethnosocionic theory. The author points out the peculiarities of the given results and the former ones. It draws attention to the special potentіon of the ethnosocionics in constructing the models of interethnic relations of regional, national and global scopes.

Key words: Ethnosocionics, Socio-type, Informational Metabolism, Ethnos, Interethnic Relations, Transcarpathia.

Міжетнічні відносини вивчаються на основі конкретних теоретико-методологічних засад. Спектр останніх доволі різноплановий: від простого емпіричного спостереження та опису до соціологічних методик кольорового тесту М. Люшера та визначення міжетнічних дистанцій за шкалою Е. Богардуса. Проблеми міжетнічних

стосунків власне на Закарпатті вже вивчалися подібним чином. Насамперед, згадаємо про наукові праці О. Пеліна, І. Миговича, М. Макари, Т. Клиненко, В. Бездіра та ін. Результати цих досліджень нами проаналізовані в контексті висвітлення історіографічного аспекту проблеми міжетнічних стосунків на Закарпатті 90-х рр. ХХ ст. [12].

Мета цієї студії полягає у побудові етносоціонічної моделі міжетнічних відносин на Закарпатті. Для цього потрібно вирішити такі завдання:

1) розкрити предмет етносоціоніки як інтегративної науки про типологію та закономірності взаємодії соціотипів певних етнічних систем (спільнот);

2) окреслити вектори інформаційного метаболізму (соціотипи) українців і національних меншин краю;

3) визначити симетричність/асиметричність відносин досліджуваних етносів;

4) показати особливості результативності етносоціонічної методики у порівнянні із результатами попередніх досліджень міжетнічного контактування на Закарпатті;

5) з'ясувати потенціал етносоціоніки у побудові моделей міжетнічних відносин регіонального та глобального вимірів.

1. Насамперед, зауважимо, що етносоціоніка виникла на стику етнології і соціоніки. Етнологія є наукою про етноси, їх культуру та побут, етнічні стереотипи та механізми виникнення, функціонування і взаємодію етнічних спільнот (етногенез і етнічні процеси) [24, с. 10–11]. Виникнення соціоніки як окремої галузі гуманітарного пізнання пов'язано з ім'ям литовської дослідниці А. Аугустинавичюте. Вона вдосконалила типологічну модель К. Юнга. А. Аугустинавичюте розглянула його типологію в аспекті взаємодії (стосунків) між типами. Її типологія та закони взаємодії типів і становлять предмет вивчення соціоніки [1; 2; 3; 23, с. 206–245].

Згодом інші дослідники розширили предмет соціоніки. Від вивчення закономірностей взаємовідносин окремих людей вони спрямували методологічні потенції соціоніки на осягнення типологічної моделі окремих соціальних та етнічних груп. Ще наприкінці 80-х років ХХ ст. А. Букалов запропонував описувати інтегральні

типи інформаційного метаболізму окремих етносів та держав, використовуючи відповідні соціо-нічні моделі. Він запропонував концепцію психоінформаційного простору етносу [8, с. 7; 10]. Етнос, при такому підході, є фундаментальною структурою об'єднання людей на основі єдиного психоінформаційного поля. Це поле підтримується та відтворюється у просторі та часі окремою етнічною системою (спільнотою).

Подібні постулати в рамках теорії етносу були запропоновані і відомим етнологом Л. Гумільовим. На основі концепції пасіонарності він обґрунтував гіпотезу етнічного поля як біофізичної реальності [11, с. 367–374]. Етноси, завдяки психоінформаційному полю, не зникають навіть в умовах розірваності історичної долі та під впливом різних культур. Якщо Л. Гумільов вказував на «ритми полів», то А. Букалов у своїх дослідженнях акцентує увагу на закономірностях взаємодії інтегральних типів інформаційного метаболізму (соціотипів) окремих етносів і держав [5, 6, 7, 9]. В Україні проблеми етносоціоніки ретельно досліджує І. Каганець (Миро Продум), ілюструючи свої дослідження на сторінках часопису «Перехід-IV» та узагальнивши їх у праці «Нація золотих комірців. Психоінформаційна концепція України» [13, 14, 15, 20].

Таким чином, етносоціоніка є інтегративною наукою про типологію та закономірності взаємодії соціотипів певних етнічних спільнот. Типи інформаційного метаболізму (соціотипи) визначаються на основі тестування. Згідно зі шкалами «логіка — етика», «сенсорика — інтуїтивність», «екстраверсія — інтроверсія», «раціональність — ірраціональність», загалом нараховується 16 соціотипів. Для зручності оперування вони мають власні псевдоніми. Наприклад, логіко-сенсорний інтроверт має псевдонім «Горький», сенсорно-етичний екстраверт — «Наполеон», етико-інтуїтивний інтроверт — «Достоевський», логіко-інтуїтивний екстраверт — «Лондон» і т. д.

Визначивши соціотипи певних етнічних спільнот, можна зв'язувати їх відносини за шкалою «симетричність/асиметричність». За симетричних відносин партнери обмінюються інформацією на рівних умовах, відносини є взаємними, хоч і мають різні модуси. Це — дуальні, родинні, ділові, міражні, дзеркальні, конфліктні відносини, стосунки активації, тотожності, квазітотожності, повної протилежності, напівдоповнення, супер-Его. За асиметричних відносин обернений зв'язок послаблений і можна говорити не про обмін інформацією, а про її передачу в одному напрямку, односторонньому впливі [1, с. 236]. Це — відносини соціального контролю і соціального замовлення.

Зауважимо також, що вищесказане не означає, що всі члени певної етнічної спільноти

мають такий самий соціотип, що й інтегральний тип етносу. Інтегральний тип є, так би мовити, «душею народу», уособлює його етностереотипні характеристики. В середовищі ж етносу можуть (і мають) існувати представники всього спектра типів інформаційного метаболізму. Більш того, певні історико-етнографічні регіони етносу можуть мати власні соціотипи. Окремі соціальні групи етносу мають як свою ментальність, так і власний соціотип. І це закономірно, коли розглядаємо подібні проблеми з позицій системного підходу.

Адже лише багатовимірність, мозаїчність та системність зв'язків всередині етносу забезпечує його динамічне функціонування. Тобто мозаїчності етносу (в етнографічному плані) та соціальній стратифікації (у соціологічному ракурсі) відповідає багатовимірність типів інформаційного метаболізму (в етносоціонічному вимірі). Таке status quo, у свою чергу, посилює резистентність (опірність) етносу асиміляційним процесам, зумовлює емпіричну фіксацію етнологами перебігу етнічних процесів та фаз етногенезу окремих етнічних спільнот.

З одного боку, соціологи вказують на існування в середовищі етнічних спільнот селян, робітників, «інтелігенції», бізнесменів, держслужбовців окремих контркультурних та злочинно-кримінальних угруповань, неформальних структур і т. д. З іншого, — етологи фіксують існування етнографічних груп (лемки, бойки, поліщуки) та субетносів (туцули, кубанські козаки, русини Пряшівщини та Воеводини) в рамках мозаїчності українського етносу. Отже, бачимо принципово різну «систему наукових координат» соціології у порівнянні з етнологією. Якщо перша ставить акценти на вивченні соціальних структур, то друга в її примордіальній парадигмі вказує на доцільність вивчення складного комплексу проблем мозаїчності етносу, що має соціобіологічну, історико-генетичну природу.

На нашу думку, вивчення типів інформаційного метаболізму власне етнічних спільнот засвідчить глибинні процеси формування і функціонування етноментальних установок та сутність інтеретнічних контактів певних регіонів, їх даність, окреслить конкретні напрямки профілактики потенційної міжетнічної конфліктності.

2. Яким чином описати соціотипи українців та національних меншин краю? Для цього ми використовували як результати інших студій, так і власні етносоціонічні тестування досліджуваних спільнот.

Більшість дослідників визначають соціотип українського етносу як етико-інтуїтивний інтроверт (псевдонім «Достоевський») [13; 18,

с. 785–793; 20, с. 52–54; 21, с. 19–26; 25, с. 42–47]. Цей тип характеризується такими рисами: доброта, естетичність, емоційне переживання та співчуття до інших, мрійливість, фантазії, гармонія в близькому оточенні, сім'ї, довіра до людей, м'яка врівноваженість та спокійна поведінка. У повсякденних справах представники цього типу ширі, гнучкі, здатні до пристосування. Але якщо погрожують їх внутрішнім принципам, то вони ніколи не поступляться [20, с. 53; 21, с. 20–24]. Подібним соціотипом описується етнопсихологія білорусів. Носіями цього інтегрального соціотипу також є шотландці, каталонці, італійці, хорвати [13, с. 41].

Етико-інтуїтивний екстраверт («Гамлет») — тип інформаційного метаболізму угорського етносу. Для цього типу притаманні працелюбність, велика відповідальність у роботі, частіше лагідність по відношенню до жінки та дітей (сімейних цінностей). Характерна спокійна вдача «на людях», але в екстремальних ситуаціях від стриманості не залишається нічого. Наявне тяжіння до своєї рідної пихатої манери поведінки [3, с. 253–255; 23, с. 221].

Для росіян притаманний інтегральний тип інтуїтивно-етичного інтроверта («Єсенін») [18, с. 785–793]. Представники цього типу досить емоційні, не ховають власних почуттів. Емоції проявляють за власним «покликом душі». Схильні до переоцінки негативних моментів та до глибинної стурбованості з приводу майбутнього, меланхолії. «Єсенін» сердечно гостинний, підтримує близьких людей душевним співчуттям. Простота у спілкуванні, відкритість, ширість, співчутливість до чужого горя характерні для росіян.

Етико-сенсорний екстраверт («Гюго») — інтегральний тип румун. Характерні риси: яскраві емоції, ілюстрація владності, активність, комунікабельність, працелюбність, консервативність. «Гюго» не любить щось доводити, а хоче, щоб йому вірили на слово. На допомогу інших не сподівається, сім'я для нього — головне в житті [23, с. 217–218].

Для циган характерний тип сенсорно-етичного екстраверта («Наполеон»). Цей тип відрізняється мобільністю, активністю, готовністю до змін, прагненням до конкретної практичної діяльності. Не тільки не ховає своїх почуттів, але й пишається ними. Оптимістичний. Перед складною ситуацією не відступає, а прагне відразу її вирішити. З його логікою неможливо сперечатись. У стосунках з іншими людьми безцеремонний. Ініціативність цього типу така велика, що жодна критика його не засмучує. Навпаки, критика заспокоює, бо вказує, що його діяльність певним чином поціновується [23, с. 226–227].

Тип інтуїтивно-логічного інтроверта («Бальзак») притаманний словакам. Назовні представники типу стримані, естети, у почуттях постійні,

глибокі аналітики. «Бальзак» винятково відповідальні, їм чужі нереальні бажання та мрійливість. Прагнуть не конфліктувати, толерантно вирішувати проблеми суспільного буття [23, с. 228].

Німці представляють тип логіко-сенсорного інтроверта («Горький») [2, с. 70–117]. Це тип реаліста, який не піддається ілюзіям, логічний. Йому притаманна холодна розсудливість, витримка в переслідуванні цілей, властивість переносити у зв'язку з цим труднощі. Відрізняється синтетичним складом розуму, проявляє терпіння і добросовісність у вивченні подробиць, мужньо стійкий у боротьбі. Завжди однаково спокійний, методичний, педантичний. Досить замкнутий і потайний. У спілкуванні ненав'язливий. Впертий і безкомпромісний. Тактичний, відчуває людей, але ставиться до них як до виконавців.

Для євреїв характерний тип логіко-інтуїтивного екстраверта («Лондон»). Цей інтегральний тип представляє невтомного трудівника. Він започатковує, втілює в життя новаторські практичні ідеї. Любить демонструвати власну цілеспрямованість. Оптиміст. Постійно демонструє позитивні емоції. Йому легко контактувати із незнайомцями. Прагне викликати у співрозмовника певну реакцію, інакше не отримує враження про його душевний стан [23, с. 224].

3. Проблема симетричності/асиметричності стосунків між вказаними інтегральними типами етнічних спільнот представлена нами в таблиці. Тип відносин між етносами можна визначити за допомогою відповідного перетину стовпчика і рядка поданої далі таблиці.

Зауважимо, що етносоціоніка дає, насамперед, розуміння комплексу етноментальних установок того чи іншого етносу (єдності функціонування емоційного, поведінкового і когнітивного компонентів менталітету). Етносоціоніка засвідчує даність (свого роду «призми») ставлення одного етносу до іншого. І, як бачимо, спектр цей досить широкий. Якщо інші дослідження емпірично фіксують «добрі» або «погані» відносини або ж міжетнічні дистанції та їх динаміку, то етносоціоніка зміщує акценти на розуміння більш глибинної природи типології відносин систем-спільнот.

Більше того, їх сутність, згідно з дослідженнями С. Грофа, пов'язана із біоенергоінформатикою (психотронікою). С. Гроф говорить про «базові перинатальні матриці» (БПМ — I–IV), що проявляються в чотирьох типових матрицях (кластерах чи патернах). А. Бойко пов'язує БПМ із природою визначеності соціонічних квадрантів як спогадів біологічного народження або програмування базової духовної субстанції [10, с. 54–59, 62–68]. Подібні дослідження, однак, потребують подальшого докладного вивчення задля можливості більш конкретного теоретичного узагальнення.

Тип інформаційного мета-болізму етно-сів / тип відно-син	Українці Етико-інтуїтивний інтроверт «Достоевський»	Угорці Етико-інтуїтивний екстраверт «Гамлет»	Росіяни Інтуїтивно-етичний інтроверт «Єсенін»	Румуни Етико-сенсорний екстраверт «Його»	Цигани Сенсорно-етичний екстраверт «Наполеон»	Словаки Інтуїтивно-логічний інтроверт «Бальзак»	Німці Логіко-сенсорний інтроверт «Горький»	Євреї Логіко-інтуїтивний екстраверт «Лондон»	Білоруси Етико-інтуїтивний інтроверт «Достоевський»
Українці (Етико-інтуїтивний інтроверт) «Достоевський»		Пп	Кт	Мі	< К	< С	Се	Нд	= Т
Угорці (Етико-інтуїтивний екстраверт) «Гамлет»	Пп		= Дз	Ро	> С	> К	+ Д	Ді	Пп
Росіяни (Інтуїтивно-етичний інтроверт) «Єсенін»	Кт	= Дз		> К	Нд	Ро	+ А	< К	Кт
Румуни (Етико-сенсорний екстраверт) «Його»	Мі	Ро	< К		Кт	- К	Нд	Се	Мі
Цигани (Сенсорно-етичний екстраверт) «Наполеон»	> К	< С	Нд	Кт		+ Д	< К	+ А	> К
Словаки (Інтуїтивно-логічний інтроверт) «Бальзак»	> С	< К	Ро	- К	+ Д		< С	= З	> С
Німці (Логіко-сенсорний інтроверт) «Горький»	Се	+ Д	+ А	Нд	> К	> С		Мі	Се
Євреї (Логіко-інтуїтивний екстраверт) «Лондон»	Нд	Ді	> К	Се	+ А	= Дз	Мі		Нд
Білоруси (Етико-інтуїтивний інтроверт) «Достоевський»	= Т	Пп	Кт	Мі	< К	< С	Се	Нд	

Розшифруємо позначення відносин, що наводяться в цій таблиці.

Симетричні стосунки:

+ Д — дуальність — відношення підтримки, взаємного доповнення;

+ А — активація — підвищують активність один одного;

= Т — тотожність — відносини однакових типів, ідеально для конкретної загальної справи;

= Дз — дзеркальність — краще спілкуватись не «один на один», а з іншими членами соціальної команди (чотирьох типів);

Нд — напівдоповнення — трохи гірші стосунки за дуальні відносини;

Пп — повна протилежність — думають та діють, виходячи з різних позицій;

Кт — квазітотожність — багато суперечностей, хоча й не буває гучних сварок;

- К — конфліктність — постійно прагнуть «вчити» один одного;

Ро — родинність — зовні схожі, але не вистачає відвертості, оцінюють один одного як «егоїстів»;

Се — супер-Его — добрі відносини, поки обидва партнери піклуються один про одного, коли ж точиться сварка, конфлікт стає гучним;

Ді — діловитість — добре розуміють один одного, але не можуть підтримати один одного морально;

Мі — міражність — добрі відносини для відпочинку, спільна ж практична діяльність не приносить бажаного результату.

Асиметричні стосунки:

К — відносини соціального контролю. Підконтрольний відчуває себе досить незвично. Контролер для підконтрольного є прискіпливим у дрібницях, і саме в тих питаннях, на яких останньому не хочеться загострювати увагу;

> К — підконтрольний (ваш тип з боку таблиці, а тип партнера — зверху) — у взаємовідносинах потрібно зберігати певну делікатність;

< К — контролер — він існує для того, щоб підконтрольний краще усвідомлював власні вади; ставлення та репліки контролера вразливі виключно для вас;

С — відносини соціального замовлення. Замовник активізує «виконавця», але для реалізації цього імпульсу потрібна певна дистанція від замовника.

> С — «виконавець» — він сам знає, що потрібно робити для вирішення проблем замовника, йому потрібно дати більше свободи для дій;

< С — замовник — корисно вчитись у нього та шукати сферу реалізації імпульсу, який отримано від замовника (але не фанатично, як у випадку симетричних стосунків).

Що саме ілюструє нам таблиця етносоціальної типології міжетнічного контактування в краї? Проаналізуємо відносини українців з національними меншинами краю в контексті етносоціології.

Стосунки українців із угорцями визначаються як «повна протилежність». Зауважимо, що це — симетричні відносини. Їх сутність виявляється в повному нерозумінні мотивів і методів діяльності один одного. Вони не можуть діяти за спільними планами. Стосунки українства із росіянами детально проаналізовані В. Пасічником [18]. Цей тип відносин описується як «квазітотожність». Це відносини різних спільнот. Вони «можуть користуватись порадами, але не можуть вчитись один від одного» [1, с. 262]. Відносини із румунами визначаються як «міражні». Типам, які мають подібні стосунки, притаманні спільні інтереси, є розуміння і співчуття. Але не має активної і ефективної взаємодопомоги [3, с. 176]. Цигани виявились «контролерем» українців. Це — тип асиметричних відносин, коли «підконтрольний» сприймає «контролера» досить насторожено і відчуває деяку тривожність. З іншого боку, існування «контролера» посилює психологічну мобілізацію «підконтрольного», який самовдосконалюється через першого. Словаки виявились «замовником» для українців. Це — тип стосунків, коли «виконавець» (українці) сприймає запас соціально значимої інформації. «Замовник» демонструє «виконавцю», що жити можна інакше і без тих нав'язливих проблем, які переслідують останнього [3, с. 189]. Відносини «супер-Его» (українці — німці) означають тип стосунків взаємної конкуренції і взаємної зацікавленості. Ці відносини стабільні доти, доки існує дух змагання і не шкодять конфліктні ситуації. Українсько-єврейські стосунки визначають типом «напівдуальні». Цей тип відносин розрахований для тривалих життєвих дистанцій. Це — мирні, але доволі оманливі відносини. Насамперед, через сприймання один одного в різних суспіль-

них ролях, «кожен займається своєю справою», немає належної кооперації зусиль. Відносини українців із білорусами є «тотожними», в силу належності до однакових інтегральних соціотипів. Перспективний момент — взаємна передача «свіжої» інформації, оскільки вони думають і діють в однакових «системах координат». Тобто ці відносини сприятливі для обміну етнокультурною інформацією.

Наступні інтернетнічні зв'язки в етносоціальному контексті представлені в таблиці. Це — відносини дев'яти найбільш поширених етнічних спільнот. Ми не будемо докладно їх аналізувати, оскільки неможливо представити такий об'ємний етносоціологічний дискурс в рамках невеликої статті.

Ми свідомі того, що ця студія є лише вступом до докладного вивчення функціонування етносоціальної моделі міжетнічних відносин на Закарпатті в просторово-часовому вимірі. Подальші наукові розвідки засвідчать можливі певні похибки в нашому теоретичному екскурсі означеної проблеми. Наразі спрямуємо увагу на особливості результативності етносоціальної методики у порівнянні з результатами попередніх досліджень міжетнічного контактування на Закарпатті.

4. Соціологічні дослідження проблеми міжетнічних відносин на Закарпатті, що проводились у 1994–1996 рр. відділом соціальних проблем Карпатського регіону Інституту соціології НАН України, засвідчили міжетнічні дистанції етнічних спільнот краю. Студії вчених-суспільствознавців І. Миговича і М. Макари зафіксували великі етностанції щодо циган, євреїв та «кавказців» [17, с. 111–112]. Соціолог О. Пелін вказував на збільшення міжетнічних дистанцій між угорцями і русинами за період 1995–1998 рр., на порушення «етнічних паритетів» між русинами і словаками та угорцями, на високу толерантність євреїв і т. п. [19, с. 77–82].

Закарпатський журналіст В. Бедзір на підставі експертного опитування 23 респондентів виявив дистанціювання від циган краю та помітне упередження щодо румунів, толерантність респондента-єврея; короткі етностанції росіян, євреїв, угорців і значні дистанції словаків і русинів. Дослідник показав взаємну упередженість угорців і румунів краю, русинів до росіян [4, с. 356–357].

Етносоціолог Т. Клищенко апробувала етносоціологічну методику дослідження етностанцій та міжетнічної толерантності за шкалою Е. Богардуса серед респондентів-учнів міст Ужгорода, Берегова і Чопа. Результати, незважаючи на значні вікові кореляції респондентів, засвідчили ідентичність висновків із результатами студій І. Миговича, О. Пеліна, В. Бедзіра.

Дослідження також зафіксувало значну «закритість» для представників інших етносів краю серед угорської учнівської молоді [16, с. 90–91].

Подібні етносоціологічні студії є вкрай важливими для розуміння стану та динаміки міжетнічними відносин краю, враховуючи соціально-політичний та соціально-економічний клімат певного історичного періоду. Проте, ці дослідження ілюструють власне соціально-економічну та суспільно-політичну природу «упередженості» та «толерантності» етносів.

Саме суспільно-політичними або соціально-економічними причинами (еміграція) можна пояснити перехід німців краю із «лідера міжетнічних відносин» в «ізолянти» [19, с. 81]. Вони змінили ставлення до української держави як суспільно-політичного інституту, до рівня власного матеріального добробуту. Але ті німці, які не емігрували і далі мирно проживають в краї, не змінили свого ставлення до своїх односельців-українців. Тобто, не можна ставити знак рівності між соціально-політичними орієнтаціями та етнопсихологічними стереотипними показниками, будуючи при цьому принципово нову модель міжетнічних відносин, що трансформувалася за три роки. Те саме стосується тези про угорські «кроки назустріч» русинам [19, с. 78]. Це цілком вірно, якщо брати до уваги «кроки» окремих організацій, товариств і т. п. Але загальний тонус взаємовідносин двох етносів (угорців і русинів-українців) зберігається протягом історичного часу. В основному він відповідає (в аспекті етносоціоніки) симетричним стосункам «повна протилежність». Власне, існування у середовищі українців прихильників угорської (так само русофільської чи чехофільської — М. З.) орієнтації засвідчує типове явище етномаргінальної ідентичності, яка мимоволі стає цільовою групою дослідників русинства на Закарпатті. Ці явища детально досліджені в етнологічній науці [22, с. 156–157].

Тобто, прикладні соціологічні студії дають можливість відповіді на питання «як» (реальні історичні події і явища, етнічні процеси, етногенез). А етносоціоніка дає підстави для розуміння відповіді на питання «чому» (глибинні етноментальні чинники явищ і процесів).

5. Враховуючи вищевказане, сформулюємо доречне запитання: яким є, власне, потенціал етносоціоніки у побудові моделей міжетнічних відносин у прикладному (малих колективах, групах), регіональному (області, адміністративно-господарські ареали) і глобальному (держави, цивілізації, історико-етнографічні провінції) масштабах?

На нашу думку, теоретико-методологічна база етносоціоніки повинна пройти апробацію від складання «етносоціонічної мозаїки» окре-

мих колективів до створення етносоціонічних моделей глобального виміру. Наразі (в теоретичному плані) можемо стверджувати, що етносоціоніка дає вагомі підстави для розв'язання наступних перспективних і практичних завдань:

- врахування етноментальних установок у трудових традиціях та співпраці окремих етнічних спільнот;
- проведення етносоціонічного моніторингу (тестування), вибору оптимального ділового партнерства та співпраці між діловими колами різних держав;
- оптимізації конфліктних ситуацій у багатонаціональних трудових колективах, на рівні міжнародних економічних та політичних відносин;
- вивчення закономірностей складання етносоціонічної моделі міжетнічних контактів у межах окремих областей, адміністративно-господарських регіонів, історико-етнографічних зон, етнічних територій, держав, історико-етнографічних провінцій, локальних цивілізацій.

Таким чином, дослідження міжетнічних відносин в етносоціонічному вимірі дає вагомі теоретико-методологічні переваги. Насамперед, через зосередження акцентів на етноментальних установках окремих етнічних спільнот у міжетнічних контактах. Побудована таблиця типології стосунків між різними інтегральними соціотипами етнічних спільнот краю засвідчує глибинні прізми міжетнічних відносин. Результати етносоціонічної студії показують можливість відповіді на питання «чому» (а не «як») етноси по-різному контактують між собою. Подальші дослідження вказаних проблем, на наше переконання, засвідчать реальність моделювання і оптимізацію міжетнічних стосунків як в регіональних, так у загальнонаціональних та глобальних масштабах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Аугустиновичюте А.* Соционика : Введение / сост. Л. Филиппов // *Аушра Аугустиновичюте.* — М. : ООО «АСТ»; СПб. : Terra Fantastica, 1998. — 448 с.
2. *Аугустиновичюте А.* Соционика: Психотипы. тесты / сост. Л. Филиппов // *Аушра Аугустиновичюте.* — М. : ООО «АСТ»; СПб. : Terra Fantastica, 1998. — 416 с.
3. *Барсова А.* Как прожить свою, а не чужую жизнь, или Типология личности / Анна Барсова. — М. : АСТ-ПРЕСС, 2001. — 320 с.
4. *Бедзір В.* Міжетнічне контактування в Ужгороді в оцінках представників основних етногруп / Василь Бедзір // *Соціальні виміри суспільства : збірка наукових робіт молодих науковців.* Випуск 3. — К. : Інститут соціології, 1999. — С. 349–363.
5. *Букалов А. В.* Интегральная соционика. Типы коллективов, наций, государств. Этносоционика /

Александр Валентинович Букалов // Соционика, ментология и психология личности. — 1998. — № 6.

6. Букалов А. В. Интегральный тип США / Александр Валентинович Букалов // Соционика, ментология и психология личности. — 1998. — № 6.

7. Букалов А. В. Некоторые аспекты конфликта в Югославии с точки зрения интегральной соционики / Александр Валентинович Букалов // Соционика, ментология и психология личности. — 1999. — № 2. — С. 28–30.

8. Букалов А. В. Новая модель этноса и государства. Психоинформационное пространство этноса / Александр Валентинович Букалов // Соционика, ментология и психология личности. — 1999. — № 5. — С. 6–11.

9. Букалов А. В. О связи психоинформационного пространства со структурой событий в физическом пространстве-времени. Синхроника / Александр Валентинович Букалов // Соционика, ментология и психология личности. — 1999. — № 4.

10. Букалов А. В. Соционика : тайна человеческих отношений и биоэнергетика / А. В. Букалов, А. Г. Бойко. — К. : «Соборна Україна», РАІО Укрвузполіграф, 1992. — 80 с.

11. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера Земли / сост. и общ. ред. А. И. Куркчи // Лев Николаевич Гумилев. — М. : «Институт ДИ-ДИК», 1997. — 640 с. : ил. — (Сер. альманахов «Сочинения Л. Н. Гумилева», вып. 3).

12. Зан М. П. Вивчення міжетнічних відносин (стосунків) на Закарпатті 90-х рр. ХХ ст. / Михайло Петрович Зан // Carpatica — Карпатика. Випуск 12. Проблеми вітчизняної та зарубіжної історії. — Ужгород : Колір прінт, 2001. — С. 219–230.

13. Каганець І. Генеалогія України / Ігор Каганець // Перехід-IV. — 2000. — Число 1(3). — С. 27–44.

14. Каганець І. Нація золотих комірців. Психоінформаційна концепція України / Ігор Каганець. — Тернопіль : Мандрівець, 2005. — 208 с.

15. Каганець І. В. Психологічні аспекти в менеджменті : типологія Юнга, соціоніка, психоінформатика / Ігор Володимирович Каганець. — Київ — Тернопіль : Мандрівець-Port Royal, 1997. — 204 с.

16. Клишченко Т. В. Формування толерантних міжетнічних стосунків на рівні соціальної групи (за результатами соціологічних досліджень в середній школі України) / Тетяна Володимирівна Клишченко // Етнополітична ситуація в Україні : спроби наукової інтепретації. — К. : ІНТЕЛІ, 1993. — С. 75–94.

17. Мигович І. Як живеться вам, румуни? / І. Мигович, М. Макара // Віче. — 1997. — № 3. — С. 103–114.

18. Пасічник В. Ментальність як фактор українсько-російських відносин / Василь Пасічник // Народознавчі зошити. — 1999. — Зошит 6 (30). — Листопад — Грудень. — С. 785–793.

19. Пелин А. В. Динамика межэтнических отношений Закарпатья 1995–1998 годов / Александр Владимирович Пелин // Ученые записки Симферопольского государственного университета. — Симферополь, 1999. — № 11. — С. 76–84.

20. Продум М. Структура українського характеру / Мир Продум // Перехід-IV. — 2000. — Число 1 (3). — С. 51–58.

21. Соціоніка : час України. — Тернопіль : Рухінформ Центр, 1991. — 64 с.

22. Степико М. Т. Бугтя етносу: витоки, сучасність, перспективи (філософсько-методологічний аналіз) / Михайло Тимофійович Степико. — К. : Товариство «Знання», КОО, 1998. — 251 с.

23. Сухарев В. А. Этика и психология делового человека / Владимир Александрович Сухарев. — М. : Агентство «ФАИР», 1997. — 400 с.

24. Тиводар М. П. Етнологія: навч. посібник для студентів іст. фак-ту / Михайло Петрович Тиводар. — Ужгород : Патент, 1998. — 578 с.

25. Чурюмов С. И. Материалы к определению соционического типа украинского этноса / Семен Иванович Чурюмов // Соционика, ментология и психология личности. — 1999. — № 6. — С. 42–47.